

PIIRTEITÄ KANSANEDUSTAJIEN SOSIAALISESTA TAUSTASTA

Martti Noponen

»Kaikissa yhteiskunnissa — yhteiskunnista, jotka ovat hyvin kehittyneitä ja ovat tuskin nähneet sivistyksen aikakauden sarastuksen, aina edistyneimpiin ja voimakkaimpiin yhteiskuntiin — on olemassa kaksi luokkaa ihmisiä — luokka joka hallitsee ja luokka jota hallitaan. Ensimmäinen luokka, joka on aina vähälukuisempi, hoitaa kaikki poliittiset tehtävät, käyttää yksin valtaa ja nauttii eduista jotka valta tuo mukanaan, kun taas toinen, suurempi luokka, on ensimmäisen johtama ja sen valvonnan alaisena . . . »¹⁾.

Yllä esitettyyn lainaukseen sisältyvä Gaetano Moscan kuuluisa teoria »hallitsevasta luokasta» on yhtä pitävä eräiden muidenkin teoreetikkojen käsityksen kanssa, että täydellisimmissäkin demokraattisissa järjestelmissä poliittinen valta on keskittynyt joidenkin harvojen, ts. eliitin käsiin. Kun edustuksellinen demokratia on nykyään ainoa ajateltavissa oleva demokratian ilmenemismuoto, herää kysymys, eikö asian laita sentään ole toisin ainakin kansan itsensä valitsemissa hallituslaitoksissa, joiden osalta kansalla ainakin periaatteessa uskoisi olevan parhaat mahdollisuudet määrätä, ketkä lainsäädäntövaltaa pääsevät käyttämään.

Kysymys on siis siitä, millaisilla henkilöillä on kulloinkin parhaat mahdollisuudet tulla nimetyiksi ehdokkaiksi ja sen jälkeen myös valituiksi erilaisia poliittisia ja taloudellisia katsomuksia omaavien kansankerrosten luottamushenkilöiksi ja siten päästä käyttämään sitä osaa hallitusvallasta, joka on edustuslaitoksen käsiin uskottu. Mielenkiinto kohdistuu tällöin etenkin siihen, miten väestön tai valitsijakunnan sosiaalinen koostumus kuvastuu sen valitsemissa edustajissa; valitaanko kansanedustajat tasaisesti erilaisista yhteiskunnan ryhmistä ja kerrostumista ja onko edustuslaitos siten »pienoiskuva koko kansasta» vai onko kaikkialla olemassa eräänlainen »hallitseva luokka», ehkä hajanainen mutta silti suppea joukko kansalaisia, joilla on paremmat edellytykset kuin muilla poliittisiksi johtajiksi.

Seuraavassa tarkastellaan ensiksi muutamilta kohdin kansanedustajien sosiaalista taustaa lähinnä nykyhetken perspektiivistä, mutta jossain määrin myös tapahtunutta kehitystä seuraamalla. Sen jälkeen verrataan omia

olojamme muualla tehtyihin havaintoihin sellaisten tärkeimpien sosiaalisten tekijöiden löytämiseksi, jotka selittäisivät, miksi määrätynlaisilla henkilöillä on lainsäätäjäksi valitsemiseen vaadittavat edellytykset ja että näistäkin vain toiset käyttävät hyväkseen näitä edellytyksiä, mutta toiset eivät. On tosin sellaisia psykologisia tekijöitä kuten persoonallisuus ja taito käsitellä ihmisiä, jotka ovat käytännössä oleellisen tärkeitä kansanedustajaksi valitsemisen kannalta, mutta poliitikoista kyseenollen ovat mahdollisuudet empiirisen tutkimuksen suorittamiseen — esim. haastattelujen tai testien avulla — tältä osin vähäiset.

Tärkeimpiä sosiaaliseen taustaan liittyvistä piirteistä, joiden voitaisiin odottaa vaikuttavan ehdokkaiden mahdollisuuksiin tulla valituiksi, on heidän sosiaalinen asemansa ja yhteiskuntaluokka, johon heidät voidaan lukea kuuluviksi. Koska tutkimuskohteen omiin käsityksiin asiasta, siis subjektiivisiin kriteereihin, ei kuten sanottu ole mahdollisuutta nojautua, on edustajia yhteiskuntaluokkiin jaettaessa käytettävä objektiivisia kriteerejä, ammattia ja asemaa ammatissa sekä osaksi sivistystasoaakin.

Tämän luokkajaon perustana on ulkomailla yleisimmin käytetty edustajain ryhmittämistä pelkästään ammatin tai sen elinkeinohaaran mukaan, johon kuuluvassa ammatissa he toimivat. Tämä johtuu käytännöllisistäkin syistä, sillä on vaikeata osoittaa edes samassa yhteiskunnassa tarpeeksi kiinteitä, tarkoin rajoitettavissa olevia kerrostumia, joihin sen jäsenet voitaisiin sijoittaa. Luokkajakoon ja monipuoluejärjestelmään perustuvassa yhteiskunnassa on kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa mutta samalla myös enemmän vaikeuksia tuottavaa määrätä edustajien ammattiasema, joka selvemmin osoittaa, millaisista yhtenäisemmistä yhteiskunnan ryhmistä, kerrostumista lähtöisin olevilla henkilöillä on parhaat mahdollisuudet tulla valituiksi. Kuvaa edustuslaitoksen sosiaalisesta rakenteesta täydentävät vielä tiedot esim. edustajien iästä, sukupuolesta, koulusivistyksestä ja ammattikoulutuksesta sekä asuinpaikasta ja vaihtumisesta.

Lisäongelmana on varsinkin meillä mutta myös muissa maissa esiintynyt ristiriita kansanedustajan itsensä ilmoittaman ammatin ja hänen todellisen ammattinsa välillä. Ei ole niinkään harvinaista, että sama henkilö esiintyy jopa kolmekymmentä vuotta eduskunnan kalentereissa työväestöön kuuluvana, esim. kirvesmiehen, viilaajan tms. ammattinimikkeellä varustettuna, vaikka hän ei olisi ollut edes ensimmäistä kertaa valituksi tullessaan enää tässä ammatissa, vaan esim. puolueensa tai ammattijärjestön toimihenkilönä. Joskus taas eduskuntaan kotiutunut ja palkatun puoluetoimitsijan toimen jättänyt henkilö ottaa käyttöön ammattinimikkeen, joka hänelle oli paikallaan nuoruusvuosina. Tilanne on kyllä hyvin ymmärrettävissä: valitsijaa ajatellen on joskus edullisempaa esiintyä nimenomaan hänen tasollaan olevana ehdokkaana, jonkin määrätyn työväenosan omana edus-

tajana. Itse eduskunnan kokoonpanon kannalta tuntuu kuitenkin mielekkäämmältä luokitella edustajat sen mukaan, missä ammatissa he todellisuudessa toimivat vaalihetkellä.

*

Valitsijain kannalta ei näytä olevan aivan toisarvoista, millaisia edustajia valtiopäiville valitaan. Suomessa, heinäkuussa 1958 suoritettuja eduskunnan vaaleja edeltänyt varsinainen vaalikampanja oli kokonaisuutena poikkeuksellisen laimea, mutta tavallista runsaammin esitettiin tällöin lehtien yleisönosastoissa vetoamuksia ja toivomuksia, jotka kohdistuivat uuden eduskunnan sosiaaliseen rakenteeseen. »Ammattipoliitikkojen» tilalle oli eduskuntaan saatava entistä enemmän eri yhteiskuntapiirien edustajia. Jotta talouspolitiikkaan saataisiin muutos, oli nimenomaan elinkeinoelämän saatava enemmän omia edustajiaan valtiopäiville. Tekniikan jatkuvan kehityksen vuoksi oli mukaan saatava riittävästi teknillisen koulutuksen ja kokemuksen omaavia henkilöitä. Silloisissa oloissa tarvittiin entistä enemmän naisten omakohtaista osallistumista heitä ja koteja läheisesti koskevien asioiden käsittelyyn jne.

Oliko sitten tällä tyytymättömyydellä vallitseviin olosuhteisiin sekä maassa että eduskunnassa minkäänlaista vaikutusta vaalien tulokseen? Puolueilla on demokratiassakin mahdollisuutensa vaikuttaa vaaleihin esim. ehdokkaiden asettamisvaiheessa, joten on näidenkin sosiaalista taustaa tuntematta vaikeata varmuudella sanoa, mistä mahdolliset muutokset johtuvat ja missä vaiheessa niihin ratkaisevasti vaikuttavat tekijät esiintyvät, mutta joitakin selvästi havaittavia muutoksia eduskuntamme sosiaalisessa kokoonpanossa todella tapahtui viime vaalien tuloksena.

Kansanedustajien jakautumisessa ammattinsa perusteella ei eri elinkeinoryhmien välisessä suuruusjärjestyksessä tapahtunut muutoksia. Suurimpana ryhmänä eduskunnassamme ovat edelleenkin maa- ja metsätaloudessa toimivat, joita valittiin uuteen eduskuntaan noin kolmannes. Ns. vapaiden ammattien harjoittajia, siis lähinnä asianajajia, toimittajia ja erilaisten järjestöjen palveluksessa toimivia, on nykyään edustajista noin neljäsosa kuten jo pitemmän aikaa ennenkin. Vaaleja edeltäneen mielipiteidenvaihdon perusteella on kuitenkin mielenkiintoista todeta, että ns. teollisten elinkeinojen, siis kaupan, teollisuuden ja liikenteen palveluksessa toimivien määrä nousi nyt noin viidennekseen eduskunnan vahvuudesta. Tämä ryhmään on tavallisesti ollut eduskunnassamme vaatimaton, sillä varsinkin liikemiehet mielellään välttävät julkisia poliittisia kannanilmaisuja, koska se voisi haitata heidän liiketoimintaansa, ja heillehän eduskuntatyö saattaa sitä paitsi muutenkin merkitä suoranaisia taloudellisia uhrauksia²⁾). Muutos ilmenikin näissä vaaleissa nimenomaan liike-elämän ja pankki- tai vakuutusalan johtavissa asemissa toimivien henkilöiden määrän kasvamisena lähes

elinkeinojen harjoittajia on koko maassa. Nykyisessä eduskunnassamme heitä on sentään jo viidesosa, mutta teollistuminenkin on toisaalta ehtinyt jo niin pitkälle, että näihin elinkeinoihin lukeutuu lähes puolet väestöstämme.

Jo edellä esitetty taulukko 1 kansanedustajien ryhmyksestä ammatin ja elinkeinon mukaan paljastaa eroja eri puolueidenkin välillä, mutta vain horisontaalisessa suunnassa voimatta paljastaa suurempaa yhteenkuuluvuutta tuntevien sosiaalisten ryhmien esiintymistä eduskunnassa. Kun puolueemme ovat osaksi luokkapuolueita, siis pääasiassa vain määrättyyn yhteiskunnan kerrostumaan kannatuksensa perustavia, ja osaksi taas aatepuolueita, jotka pyrkivät yhteisen ideologian alle kokoamaan valitsijoita kaikista kansankerroksista, on luonnollista, että puolueiden välillä on havaittavissa selvempiä eroja, kun tutkitaan, mihin yhteiskuntaluokkaan edustajat itse ovat luettavissa ja millaisista sosiaalisista asemista he ovat lähtöisin.

Edustajia eri yhteiskuntaluokkiin jaettaessa on perusteena käytetty samaa jakoa erilaisiin yhteiskunnan kerrostumiin, jota ensiksi Heikki Waris ja sittemmin Armas Nieminen ovat käyttäneet luokittaessaan väestömme joko päähenkilöiden tai ammatissa toimivien henkilöiden osalta ⁴⁾. Tämän mukaan edustajat on jaettu neljään ryhmään ammatin ja ammattiaseman perusteella. Ylimpään kerrokseen on tällöin luettu maatalouden piiristä suurtilojen (yli 50 ha peltoa) omistajat sekä kunnallisneuvoksen tai muun vastaavan arvonantoa kohottavan arvonimen saaneet, teollisuudesta ja kaupasta itsenäiset teollisuudenharjoittajat, varakkaat yksityiskauppiat ja johtajat, julkisen toimen ja vapaiden ammattien harjoittajista ylempi virkamieskunta ja korkeakoulujen sekä oppikoulujen opettajat sekä asianajajat, suurimpien lehtien päätoimittajat ja puolueiden ym. järjestöjen johtohenkilöt. Myös sivistystaso on otettu huomioon sikäli, että ylimpään kerrokseen on luettu kaikki akateemisen tutkinnon suorittaneet ammatti-asemasta riippumatta. Keskiluokka käsittää eri elinkeinonaloilla työskentelevät viran- ja toimenhaltijat sekä toimihenkilöt (kansakoulunopettajat, työnjohtajat, toimittajat yms.) ja pienyrittäjät. Muut luokat, talonpojat ja työväestö ovat selvemmin määriteltävissä kuin edellä mainitut kaksi.

Taulukko 2. *Eduskunnan luokkajako 1954 ja 1958*

Yhteiskunta- luokka	SKDL		Maalais- liitto		Sos.- dem.		Kokoo- mus		Ruots. kp.		Suom. kp.		Yh- teensä		Ammatissa toimiva väestö 1950 *) %
	-54	-58	-54	-58	-54	-58	-54	-58	-54	-58	-54	-58	-54	-58	
Ylin kerros	8	9	23	20	16	16	22	27	9	9	11	6	91	87	3
Keskiluokka . . .	16	17	—	2	30	29	1	—	2	2	2	2	51	52	21
Talonpojat	10	12	30	26	5	4	1	2	2	3	—	—	48	47	19
Työväestö	9	12	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	10	14	52
Yhteensä	43	50	53	48	54	51	24	29	13	14	13	8	200	200	100

*) Lähde: Armas Nieminen: Yhteiskuntaluokat, s. 99. Sarakkeeseen ei ole merkitty luokittelemattomien osuutta (5 %) ammatissa toimivasta väestöstä.

Taulukosta 2 ilmenee, että eduskunnan jäsenistön luokkajako kokonaisuutena oli molempien vaalien tuloksena osapuulleen samanlainen. Ainoastaan työväestön määrässä on havaittavissa pientä nousua ja vastaavasti supistumista ylimmän kerroksen kohdalla. Vajaa puolet edustajista voidaan molemmissa eduskunnissa lukea ylimpään kerrokseen kuuluviksi, kun taas osapuulleen yhtä suuri määrä edustajista kuuluu yhteensä keskiluokkaan ja talonpoikiin. Vain 5—7 prosenttia eduskunnasta on nykyään valittu ruumiillisen työn äärestä lainsäätäjän tehtäviin. Kun tätä jautumaa verrataan vuoden 1950 lukuihin koko väestön jakautumisesta yhteiskuntakerroksiin, tulee omankin eduskuntamme piirissä esille eräitä piirteitä, jotka osoittavat edustuksen pääosalta keskittyvän joihinkin suppeisiin sosiaalisiin ryhmiin.

Peräti 70 % nykyisistä kansanedustajista kuuluu yhteensä luokkiin, joissa Niemisen laskelmien mukaan v. 1950 oli vain neljännes ammatissa toimivasta väestöstä, nimittäin ylimpään kerrokseen ja keskiluokkaan, kun taas talonpoikiin ja työväestöön lukeutuvien osalta suhde on täysin päinvastainen. Yksityisistä luokista vain keskiryhmien, talonpoikien ja keskiluokan kohdalla suhde vastaa lähimain niiden osuutta väestössä. Sen sijaan korostuu etenkin ylimmän kerroksen etuasema eduskunnassa selvästi: ammatissa toimivista yhteiskunnan jäsenistä kolme prosenttia käsittävä joukko toimittaa edustuslaitokseen jäseniä viisitoistakertaisen määrän siihen verrattuna, mihin se tarkan suhteellisuuden mukaan pystyisi.

Se että työväestö, varsinaiset ruumiillisen työn tekijät, ei ole meillä saanut suurempaa sijaa kansanedustuslaitoksessa, vaan saa tyytyä vain 1/10:aan sen suhteellisesta osuudesta ammatissa toimivasta väestöstä, ei ole yksinomaan Suomeen rajoittuva ilmiö, mutta kiinnittää huomiota, kun muistetaan luokkapuolueiden, etenkin sekä maaseudun että kaupunkien työväestöön kannatuksensa perustavien vasemmistopuolueiden voimakas asema eduskunnassa. Vallitsevaa epäsuhdetta kuvaa myös vuoden 1948 vaalien jälkeen suoritettu mielipidetiedustelu, jonka mukaan kansandemokraattien äänestäjistä noin 4/5 ja sos.dem.puolueen äänestäjistä noin 3/4 kuului työväestöön⁵⁾.

Työväenpuolueiden eduskuntaryhmistä on tosin löydettävissä kaikki varsinaiselta ammatiltaan työläisiksi luettavat edustajat, mutta vain SKDL:ssä heitä on näkyvämmän, lähes neljäsosa kaikista puolueen edustajista. Lisäksi voitaisiin useiden »pienviljelijäin» joukosta monet tosiasiassa lukea yhtä hyvin työväestöön kuin talonpoikiin. Mutta keskiluokka on kommunistienkin piirissä suurin yksityinen yhteiskuntaluokka. Syy työläisten puuttumiseen onkin löydettävissä tästä. Lähes kaikki keskiluokkaan kuuluvat ovat vasemmistopuolueissa joko puolueen tai ammattijärjestöjen toimitsijoita, joissa työläiset ovat voineet nähdä sekä oman esikuvansa menestyneenä henkilönä että tavallaan oman luokkansa jäsenen. Tällaiset edustajat nimittäin ovat noin kahdelta kolmasosalta työväestöstä lähte-

neitä henkilöitä, jotka ovat järjestöjensä aktiivisimpina jäseninä työväenongelmiin perehtyneinä saavuttaneet sekä puolueen luottamuksen että tulleet helpommin äänestäjien tietoisuuteen kuin muilla aloilla työskentelevät⁶).

Sosialidemokraattisen puolueen edustajien joukossa oli ennen maan itsenäistymistä vielä lähes kolmasosa työläisiä, mutta sotien välisenä aikana heidän määränsä supistui puoleen aikaisemmasta, kunnes heitä tällä hetkellä on vain muutama. Keskiluokka, siis lähinnä toimittajien ja toimitsijoiden joukko, on sen sijaan eduskunnan alkuajoista asti ollut suurin sosiaalinen ryhmä työväenliikkeen valtiopäiväedustuksessa; Venäjän vallan aikana se käsitti jopa 60 % edustajista ja vielä poliittisen työväenliikkeen hajottua maailmansotien välisenä aikana sosialisteista yli puolet ja kommunistisesakin puolueessa vv. 1922—30 lähes puolet edustajista.

Luonnollista on, että maalaisliiton edustajista on alusta asti yli puolet kuulunut talonpoikiin, mutta ylimmänkin kerroksen osuus on hitaasti koho-
ten kaksinkertaistunut ja käsittää nyt 2/5 eduskuntaryhmästä. Erityisen korkea on toisaalta kokoomuksen yläluokkapitoisuus, yli 90 % molemmissa eduskunnissa eli kymmenkunta prosenttia suurempi kuin vv. 1919—39. Edistyspuolueen ja sen työn jatkajan Suomen kansanpuolueen sekä ruotsalaisen kansanpuolueen edustajista on myös selvä enemmistö lukeutunut ylimpään yhteiskuntaluokkaan.

Varsinkaan luokkapuolueiden eduskuntaedustus ei siis muistuta valitsijakuntaa edustajien sosiaalisen aseman osalta, mutta jos tarkastellaan viime vaaleissa valittujen kansanedustajien syntyperää, saatu kuva sensijaan heijastaa paremmin eri puolueiden kannatuspohjaa. Eduskunnan kalentereissa ja muissa hakuteoksissa esiintyvät tiedot ovat tältä osin siksi puutteelliset (edustajien isän ammatti puuttuu lähes 40 tapauksessa), että laskelmat jäävät vain likimääräisiksi. Joka tapauksessa on selvää, että eduskuntamme on noin 2/3:lta talonpoikais- ja työläiskodeista lähtöisin ja että syntyperältään ylimpään kerrokseen kuuluvia edustajia on nyt noin 15 % ja keskiluokkaan kuuluneita lapsia jonkin verran vähemmän. Tässä paljastuu oleellinen ero kansanedustajien ja heidän isiensä sosiaalisen aseman välillä: edustajista itsestään kuuluu ylimmän kerroksen ja keskiluokan piiriin yhtä suuri enemmistö kuin heidän vanhemmistaan kuului työväestöön ja talonpoikiin.

Samalla havaitaan, että vasemmistopuolueiden edustajien enemmistö on itse syntynyt työläisperheissä ja että maalaisliittolaisten isistä on yli 3/4 ollut talonpoikia. Muiden puolueiden edustajat sitä vastoin ovat tasaisemmin eri yhteiskuntakerrostumista, harvemmin kuitenkin työläisperheistä lähteneitä. Kokoomuksen ja kansanpuolueidenkin syntyperä osoittautuu täten yllättävän samankaltaiseksi niiden kannattajoukon luokkajaon kanssa. Vuoden 1948 vaalien yhteydessä toimeenpannussa mielipidetutkimuksessa näet kävi ilmi, että näiden puolueiden kannatus jakautui eri sosiaalisten

kerrostumien kesken melko tasaisesti ja että maalaisliiton kannattajista puolestaan oli keskimäärin yhdeksän kymmenestä maatalouden piiristä ⁷⁾.

Myöskään eduskunnan sivistystasoon tai ammattikouluksen määrään viime vaalit eivät aiheuttaneet muutoksia. Kolmasosa valituista on suorittanut akateemisen loppututkinnon ja näistä 67 edustajasta kymmenen on tohtoriksi väitelleitä tai kunniatohtoreita, mikä vastaa melko tarkoin edellisen eduskunnan sivistystasoa. Kaikkiaan 138 edustajaa eli lähes 70 % on vähintään käynyt keskikoulun tai hankkinut varsinaisen ammatillisen koulutuksen.

Taulukko 3.

Eduskunnan sivistystaso ja ammattikoulutus 1958.

Koulu- tai ammatitutkinto	SKDL	Maal. liitto	Sos.- dem.	Kokoo- mus	Ruots. kp.	Suom. kp.	Yh- teensä
Akateeminen tutkinto	3	16	8	26	8	6	67
Ylioppilas, keskikoulu	6	—	5	—	2	—	13
Opisto tai muu ylempi ammattioppilaitos	1	13	4	3	—	2	23
Alempi ammattioppilaitos	5	6	8	—	2	—	21
Ammattikoulu tai -kurssi	6	1	6	—	1	—	14
Kansanopisto, työväenopisto	8	5	12	—	—	—	25
Kansakoulu	19	7	8	—	1	—	35
Tieto puuttuu	2	—	—	—	—	—	2
Yhteensä	43	56	54	29	14	8	200

Koko väestöstä ei ole käytettävissä aivan vastaavaan jakoon perustuvia tietoja kuin taulukossa 3, mutta joihinkin vertailuihin on mahdollisuuksia. Väestönlaskun mukaan maassamme oli vuonna 1950 akateemisen koulutuksen saaneita noin kaksi prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä, ja varsinaisen ammattikoulutuksen saaneita oli noin 17 %. Samaan aikaan oli 15 vuotta täyttäneestä väestöstä 8.5 % suorittanut vähintään keskikoulukurssin ⁸⁾. Nykyisistä kansanedustajista sen sijaan on akateemisen loppututkinnon suorittaneita noin kolmannes, vähintään keskikoulun käyneitä noin puolet, ja yli kaksi kolmasosaa on saanut ammattikoulutuksen. Eduskuntamme kokonaisuutena edustaa siis suuressa määrin valistuneinta ja ammatitaitoisinta osaa väestöstä.

Jos pidetään akateemisen koulutuksen saaneiden määrää eduskunnan asiantuntemuksen mittana, ei tässä suhteessa taso näyttäisikään laskeneen entisistä »hyvistä ajoista», jollaisena pidetään esim. 1920-lukua. Silloinkaan ei akateemisesti sivistyneitä ollut nykyistä enempää, mutta toisin oli säätyvaltiopäivien aikana, jolloin vastaava luku nousi aina 2/3:aan säätyjen yhteisestä vahvuudesta. Erittäin tärkeänä on ulkomailla pidetty lakimiesten panosta lainsäädäntötyössä. Suomen nykyisessä eduskunnassa heitä ei kuitenkaan ole enempää kuin 17, mikä vastaa sitä suhteellisen vähäistä

osaa, joka juristeilla on aina ollut valtiopäivillämme yksikamarisen eduskunnan aikana.

Eri puolueiden kohdalla on sivistystasossakin havaittavissa suuria eroja. Kaikki kokoomuksen ja Suomen kansanpuolueen edustajat ovat ainakin keskikoulun tai siihen pohjautuvan ylemmän ammatillisen erikoiskoulutuksen saaneita, ja ruotsalaisen kansanpuolueen sekä maalaisliitonkin eduskuntaryhmissä tällaisia edustajia on noin 2/3. Vasemmistossa tämä luku on luonnollisesti alhaisempi, niin että em. ammattikoulutus tai yleissivistys on sosialidemokraateista joka kolmannella ja kommunisteista vain joka viidennellä. Alimmille sivistystasoille, korkeintaan kansakouluun tai lisäksi työväenopistoon, kansanopistoon tai pariin luokkaan oppikoulua on pysähtynyt joka toisen kommunistin opinkäynti, sosialidemokraateista taas 2/5 on luettava tähän ryhmään. Tämä luokitus ei siis voi paljastaa sitä itseopiskelulla ja järjestötoiminnan avulla hankittua yleissivistystä ja »ammattitaitoa», jonka avulla edustajista monet ovat voineet kohota valitsijoiden enemmistön yläpuolelle.

Vuoden 1958 eduskunnanvaaleja edeltäneessä keskustelussa useimmin esitettyjä vaatimuksia oli, että eduskuntaan oli saatava »uusia kasvoja» vanhojen tilalle. Katsottiin, että oli pyrittävä pääsemään eroon »ammattipoliitikoista», joiden väitettiin vain pyrkivän pitämään itsensä mukavassa toimessa vaalikauden toisensa jälkeen. Tällaiset vaatimukset ja kannanilmaisut, jotka siis merkitsivät asettumista puoltamaan käsitystä, että vilkas »verenkierto» vaikuttaisi tervehdyttävästi eduskunnan toimintaan, tulivatkin jossain määrin tyydytetyiksi viime vaaleissa.

Edustajain vaihtuminen oli edellisiin vaaleihin verrattuna selvästi vilkkaampaa. Ensikertalaisten määrä nousi 32:sta 49:ään, kun taas 142 eli 71 % entisistä edustajista uusi valtakirjansa. Edellisistä vaaleista tämä luku supistui 15:llä. Muutos näkyi ennen kaikkea kokoomuksen ilman aikaisempaa valtiopäiväkokemusta olevien määrässä, joita oli lähes kolmannes ryhmän vahvuudesta. Vähiten ensikertalaisia nähtiin SKDL:n ryhmässä, jonka 50 edustajasta kymmenellä ei ollut aikaisempaa kokemusta. Maalaisliitossa (ed. Vennamo mukaanluettuna) oli kuitenkin eniten samoja edustajia kuin hajonneessa eduskunnassa, kaikkiaan 37 eli 77 %.

Vuoden 1954 vaalit eivät kuitenkaan ole aivan oikea vertailuperuste siitä syystä, että edustajien vaihtuminen edelliseen eduskuntaan verrattuna oli silloin pienempi kuin koskaan aikaisemmin — vain 43 edustajaa — ja ensikertalaisiakin oli vain kerran aikaisemmin ollut vähemmän. Kaikissa muissa vaaleissa toisen maailmansodan jälkeen verenkierto on ollut runsaampaa kuin 1958.

Taulukko 4.

Eduskunnan uusiutuminen ja valtiopäiväkokemus 1958.

	SKDL	Maal. liitto	Sos.- dem.	Kokoo- mus	Ruots. kp.	Suom. kp.	Yh- teensä
Ensikertalaisia	10	11	13	9	4	2	49
Edellisessä eduskunnassa	36	37	36	17	10	6	142
Aikaisemmin eduskunnassa	4	—	2	3	—	—	9
Yhteensä	50	48	51	29	14	8	200
Vähintään 15 valtiopäivillä	1	8	12	2	2	—	25
Valtiopäivien luku keskimäärin	6.9	8.8	9.9	6.3	9.4	4.4	7.9

Samalla kun viime vaalit aiheuttivat melko voimakkaan »uusien kasvojen» esiinmarssin, ne toisaalta merkitsivät valtiopäiväveteraanien, vähintään 15 valtiopäiville aikaisemmin osallistuneiden määrän supistumista huomattavasti entisestä 39:stä 25:een. Tämä näkyi eritoten maalaisliiton edustajien ja sosialidemokraattien kohdalla, joista monet jo itsenäisyyden ajan alussa parlamenttityönsä aloittaneet edustajat eri syistä olivat poissa viime vaaleista. Siitä huolimatta voidaan todeta, että juuri näiden eduskuntaryhmien jäsenillä on yhä keskimäärin pitkäaikaisin kokemus valtiopäivätoiminnasta⁹⁾.

Eduskuntamme jäsenistön keski-ikä oli alkuaikoina vain hieman yli 40 vuotta, mikä johtui erityisesti sosialistiedustajien nuoresta iästä, mutta sittemmin keski-ikä on jatkuvasti noussut niin että se on kolmessa viikoksi valitussa eduskunnassa ollut niinkin korkea kuin vain hieman alle 50 vuotta — v. 1958 49.3 vuotta — siitä huolimatta että vaalikelpoisuusikä on välillä laskenut kolmella vuodella. Nykyään ovat harvinaisuuksia alle 30-vuotiaat edustajat, joita Venäjän vallan aikana saattoi olla samassa eduskunnassa jopa kolmekymmentä ja vasta 24—25 vuotta täyttäneitäkin useita. Tällä hetkellä sen sijaan alle 30-vuotiaina valittuja on vain kolme, SKDL:ssä, maalaisliitossa ja sos.dem. oppositiossa kussakin yksi. Edellisissäkään vaaleissa ei tullut useampi kuin neljä tämän ikäluokan ehdokkaista valituksi.

Valitsijoilla on ilmeisesti taipumusta äänestää itseään vanhempia henkilöitä, sillä koko äänioikeudessa olevasta väestöstä vuonna 1950 oli 2/3 alle 50 vuoden ja keski-ikä oli noin 44 vuotta. Etenkin alle 30-vuotiaitten edustus puuttuu eduskunnastamme lähes tyystin, vaikka heitä oli v. 1950 ko. väestöstä 23 %¹⁰⁾.

SKDL:n ja Suomen kansanpuolueen edustajat ovat tällä vuosikymmenellä olleet eduskunnan nuorimpia (keski-iat 47.3 ja 46.0 vuotta viime vaaleissa). Ruotsalaisen kansanpuolueen ja kokoomuksen ryhmät sitä vastoin ovat keski-ialtään vanhimmat (51.5 vuotta) kuten perinteellisesti aikaisemminkin. Maalaisliiton kokeneiden edustajien keski-ikä oli kuitenkin 1954 vaalien tuloksena korkein yli 52 vuotta ja nytkin se on sama kuin koko

eduskunnan. Myös sosialidemokraattisen puolueen edustajien keski-ikä on nyt kohonnut huomattavan korkeaksi, tasan 50 vuoteen, kun se esim. ensimmäisessä yksikamarisessa eduskunnassa oli vain 35 vuotta ja vielä 1919 alle 40 vuotta.

Naisten määrä nykyisessä eduskunnassa on 28 eli suunnilleen samalla tasolla kuin aikaisemmissa 1950-luvun vaaleissa ja huomattavasti korkeampi kuin säännöllisesti sitä ennen. Naisia on nykyään kaksi vähemmän kuin edellisessä eduskunnassa, jossa heitä olikin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Mutta näinkin naisten määrä on hyvin pieni verrattuna naisten osuuteen valitsijakunnasta, joka oli v. 1954 54.1 % ja viime vaaleissa 53.9 %¹¹⁾. Kuten asetelmasta käy ilmi, naisten määrä jää vähäiseksi ennen kaikkea maalaisliiton eduskuntaryhmässä. Tämä ilmiö on ollut ominaista maalaisliitolle jo sen perustamisesta lähtien. Sekä ajanjaksona 1907—17 että 1919—39 puolueella oli vain kolme eri naisedustajaa eduskunnassa, nykyisessä kuitenkin jo viisi samalla kertaa.

Naiskansanedustajat 1954 ja 1958.

Puolue	1954		1958	
	Luku	% koko ryhmästä	Luku	% koko ryhmästä
SKDL	7	16	9	18
Maalaisliitto	5	9	5	10
Sosialidemokr. puolue	12	22	9	18
Kokoomus	4	17	4	15
Ruots.kansanpuolue	—	—	—	—
Suomen kansanpuolue	2	15	1	14

Oma merkityksensä valituksi tulemiselle on myös maantieteellisellä ympäristöllä, ehdokkaan asuinpaikalla. Suurin osa edustajista asuu luonnollisesti siinä vaalipiirissä, mistä heidät on valittu eduskuntaan, mutta yhtä selvää ei ole, annetaanko esim. maalaisvalitsijoiden keskuudessa äänestysratkaisua tehtäessä etusija maaseudulla asuvalle ehdokkaalle tai kaupunkien kohdalla päinvastoin, vaikka näillä alueellisilla eroavuuksilla ja vastakohtaisuuksilla on havaittu olevan vaikutuksensa ihmisten poliittiseen käyttäytymiseenkin, Suomessa jopa suurempi kuin yhteiskunnallisilla luokkaeroilla¹²⁾.

Kaupungeissa asuvat edustajat ovat vuoden 1954 jälkeen olleet yleensä enemmistönä valtiopäivillä, mutta äänioikeutetuista on sen sijaan 3/5 asunut maalaishuoneissa, ja kaupunkilaisvalitsijoiden määrä on jäänyt puoleen tästä.

Nykyisen eduskunnan jäsenistä (asetelma alla) on kuitenkin enemmistö kaupunkien ulkopuolella asuvia. Joka tapauksessa kaupungeista valitaan jatkuvasti paljon enemmän edustajia kuin suhteellisesti maaseudulta. Edullisimmassa asemassa ovat pääkaupungissa asuvat, joiden määrä on lähes kaksinkertainen verrattuna Helsingin vaalipiirin äänioikeutetun väestön osuuteen kaikista äänioikeutetuista 1958 ja vieläkin suurempi tästä vaalipiiristä valittavaan edustajamäärään (19) verrattuna.

Kansanedustajien asuinpaikka 1954 ja 1958.

Asuinpaikka	1954	1958	Äänioikeutettu väestö 1958 *) %
Helsinki	49	41	11.1
Muu kaupunki	55	56	19.7
Kauppala	12	13	7.9
Maalaiskunta	84	90	61.3
Yhteensä	200	200	100.0

*) Lähde: Suomen Virallinen Tilasto XXIX: A: 26, taulut 1 ja 2.

Erityisesti vasemmistiedustajat näyttävät nyt yhä suuremmassa määrin olevan kaupungeissa asuvia. Maalaisliiton edustajista vain viisi asuu kaupungeissa, mutta sos. dem. edustajista 32 ja SKDL:stä 28. Myös kokoomuksen 15, ruotsalaisen kansanpuolueen 10 ja Suomen kansanpuolueen seitsemän kaupunkilaista edustajaa käsittävät enemmistön näistä eduskuntaryhmistä.

Joukko persoonallisuutensa ansiosta ryhmäintressien yläpuolelle nousevia henkilöitä on säännöllisesti kaikissa vaaleissa voinut saavuttaa puolueessaan sellaisen arvonnannon, että heidät on nimitetty ns. yleisohdokkaiksi, jotka on vaalilistoilla asetettu muita edullisempaan asemaan¹³⁾. Usein tällaiset henkilöt asuvat sen vaalipiirin ulkopuolella, josta heidät valitaan, tavallisesti Helsingissä. Tällaisten henkilöiden määrä näyttää kuitenkin jatkuvasti vähenevän sitä mukaa, mitä kauemmas edetään jostakin kriisivaiheesta, esim. sodasta. Nykyisessä eduskunnassa on vain 27 edustajaa, jotka asuvat vaalipiirinsä rajojen ulkopuolella, kun heitä v. 1945 oli valittu 46. Aivan vastaava kehitys tapahtui maailmansotien välisenä aikana. Ruotsalaisessa kansanpuolueessa on nykyään eniten tällaisia edustajia (21 %), maalaisliitossa taas vain joka kymmenes.

*

Kansanedustajien ja valitsijain tai koko väestön sosiaalisen rakenteen välillä ei siis Suomessa aina esiinny vastaavuutta. Teoretikkojen esittämälle väitteelle, että kaikissa yhteiskunnissa poliittiset johtajat valitaan

tavallisesti korkeimmalla sosiaalisella tasolla olevien henkilöiden keskuudesta, on parhaiten löydetty oikeutuksensa tutkittaessa Yhdysvaltain ja Ranskan edustuslaitoksia. Niiden sosiaalisessa kokoonpanossa on luonteenomaisimpana piirteenä asianajajien ja muiden vapaiden ammattin harjoittajien runsas esiintyminen. Yhdysvaltain senaattoreista ja edustajainhuoneen jäsenistä oli esim. vv. 1949—51 yli 55 % lakimiehiä ja vapaiden ammattien harjoittajien yhteismäärä nousi 70 %:iin koko kongressissa. Työläisiä sen sijaan ei ollut kuin nimeksi (3 % edustajainhuoneessa) ¹⁴).

Myös Ranskassa on sekä viime vuosisadan lopulla että viime aikoina todettu vapaiden ammattien harjoittajilla olevan parhaat edellytykset päästä parlamenttiin, sillä heitä on ollut yli puolet kansalliskokouksen (edustajakamarin) jäsenistöstä. Lakimiesten lukumäärä on kuitenkin supistunut ja puolueiden toimihenkilöiden määrä vastaavasti kasvanut toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, jolloin puolueiden ja nimenomaan vasemmistopuolueiden vaikutusvalta on lisääntynyt. Samalla on Ranskan kansalliskokouksen kuvaan tullut uutena piirteenä työläisten esiintyminen, joita vuonna 1946 oli 14 % ¹⁵).

Tällaisissa tapauksissa ei tietenkään voida puhua sellaisesta »edustavasta» edustuslaitoksesta, jossa kaikki yhteiskuntapiirit saisivat lukumääränsä mukaisessa suhteessa oman alansa edustajia parlamenttiin. Tätä kuvaa parhaiten se, ettei vapaiden ammattien osuus Yhdysvaltain koko työvoimasta v. 1940 ollut enempää kuin 7 % vaikka tämän elinkeinon edustus kongressissa nousi samoihin aikoihin 69 prosenttiin. Ranskassa taas tähän ryhmään lukeutui v. 1946 vain 13 % ammatissa toimivasta väestöstä, mutta kuten sanottu yli puolet kansalliskokouksen jäsenistä. Maanviljelijöiden asema parlamentissa oli sensijaan aivan päinvastainen.

On kuitenkin huomautettu, ettei tällainen ilmiö merkitse sitä, että edes kaikilla korkeassa sosiaalisessa asemassa olevilla olisi samat mahdollisuudet, vaan että lisäksi vaaditaan kykyjä ja taitoja, joita etenkin lakimiehellä on tilaisuus hankkia ollessaan jo jokapäiväistä ammattia harjoittaessaan läheisessä kosketuksessa politiikkaan ja tottuessaan hoitamaan suhteita kanssaihmiin. Hänellä on joustava työ, jonka hän voi helposti ja edullisesti sovittaa poliittiseen toimintaan ja tulevaisuuttaan vaarantamatta jättääkin sen joksikin aikaa suuren riskin sisältävän poliitikon uran vuoksi ¹⁶).

Englannissa alahuoneen jäsenistö on huomattavasti edustavampi kuin em. maissa. Virkamiehiin ja vapaiden ammattien harjoittajiin, joiden yhteinen vahvuus nousee alahuoneessa yli 50 %:n, lukeutuu koko ammatissa toimivasta väestöstäkin neljäsosa ja työläisten sekä ammattiliittojen virkailijain määrä alahuoneessa on viime vuosina noussut suuresti. Työväestökin on tällä saanut luokkapuolueen ja poliittisesti erittäin aktiivisen ammattiyhdistysliikkeen avulla mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun ja ammattijärjestöjen toimihenkilöissä tavallaan enemmän omia edustajiaan alahuoneeseen ¹⁷).

Pohjoismaiden parlamenteissa lakimiesten ja vapaiden ammattien merkitys yleensä on ollut vielä vähäisempi. Ruotsin valtiopäivillä oli v. 1955 julkisen toimen ja vapaiden ammattien harjoittajia yhteensä 45 % ja maataloudesta elatuksensa saavia lähes 30 %, Norjan suurkäräjillä taas v. 1949 molempien näiden ryhmien vahvuus oli 35 % kaikista edustajista ¹⁸).

Suomen eduskunta muistuttaa edellä esitetyistä esimerkeistä Ruotsin ja yleensä pohjoismaiden edustuslaitoksia oikeastaan hämmästyttävän suuressa määrin, kun ottaa huomioon, että näiden maiden elinkeinoelämän kehityksessä on havaittavissa suuriakin eroja. Virkamiehenä, opettajana ja »ammattipoliitikkona» toimiminen on siten meilläkin sellainen ammatti, jonka harjoittajalla on tavallista paremmat mahdollisuudet, taipumukset ja ammatin mukanaan tuoma sopivuuskin edustajantoimeen.

Neuvostoliiton ja Itä-Saksan parlamenteissa työläisten määrä on nykyään virallisten tietojen mukaan paljon suurempi kuin läntisissä valtioissa — Neuvostoliiton liittoneuvostossa työläisiä ja talonpoikia ilmoitetaan olevan yhteensä 63 % ja Itä-Saksan kansankamarissa pelkästään työläisten osuus nousee 55 %:iin kaikista edustajista, mutta näiden edustajien joukossa on aivan ilmeisesti mukana entisiä työläisiä, jotka todellisuudessa ovat puolueiden toimihenkilöitä ¹⁹).

Ulkomailla havaitaan vielä selvemmin kuin meillä, että myös sivistystaso on merkittävä arvonantoa kohottava tekijä ja että koulunkäynnin määrä lisää edellytyksiä menestymiseen politiikassa samassa määrin kuin ammattiasema. Erytisen hyvin tämä tulee esille Yhdysvalloissa, jossa lähes 90 % senaattoreista ja edustajista on ollut yliopistokoulutuksen saaneita, vaikka äänioikeutetuista samaan aikaan on vain kymmenesosalla ollut tämä sivistystaso. Englannin alahuoneen jäsenistä oli vuonna 1951 yli puolet käynyt *public schoolin* ja he olivat siis ylioppilaitamme vastaavalla sivistystasolla. Keskikoulua vastaavan tutkinnon oli suorittanut lähes 3/4, mutta väestöstä oli tämä koulutusmäärä vain viidellä prosentilla. Länsi-Saksan vuonna 1953 valituilla liittopäivillä oli akateemisen tutkinnon suorittaneiden osuus 40 % ja siis myös täällä korkeampi kuin Suomessa. Neuvostoliitosakin akateemisen oppiarvon omaavia on liittoneuvostossa lähes saman verran ²⁰).

Yleinen havainto on myös se, että »vanhimmat» hallitsevat ilman että edustuslaitoksen kokoonpanossa voitaisiin havaita valitsijain ikäjakautuman heijastusta. Käytäntö valita poliittiset johtajat lähinnä yhteiskunnan vanhimpien jäsenten keskuudesta supistaa poliittisen rekrytoinnin aluetta ennen kaikkea Yhdysvalloissa. Suurin osa kongressin jäsenistä on yli 50-vuotiaita ja esim. 1941—43 edustajainhuoneen jäsenten keski-ikä oli 52, senaatin jopa 58 vuotta samaan aikaan kun väestön keski-ikä oli 43 vuotta. Samoin Englannissa oli alahuoneeseen vv. 1918—51 valittujen henkilöiden keski-ikä yli 50 vuotta, Norjassa v. 1949 53 vuotta ja Ruotsin valtiopäivien

kamareissa nykyään yhteensä 55 vuotta. Länsi-Saksan liittopäivät muistuttavat ikärakenteeltaan omaa eduskuntaamme. Neuvostoliitossa liittoneuvoston keski-ikä sen sijaan jää paljon alle 50 vuoden, sillä 2/3 jäsenistä on tätä nuorempia, samoin Itä-Saksan kansankamarissa edustajat ovat paljon nuorempia kuin läntisissä demokratioissa ²¹).

Naiset ovat kaikkialla esimerkkinä erittäin syrjitystä yhteiskuntaryhmästä politiikan alalla siitä huolimatta, että naisten äänioikeus ja vaalikelpoisuuskin ovat tulleet tällä vuosisadalla lähes yleisesti hyväksytyiksi periaatteiksi. Suomessakin, naisten vaalikelpoisuuden edelläkävijämaassa, naisten edustus on kohonnut vain 10—15 prosenttiin eduskunnan jäsenmäärästä ja muualla luku on yleensä vielä pienempi, vaikka naisäänestäjiä on kaikkialla runsaammin kuin miehiä. Aivan omana tyyppinään esiintyvät kuitenkin tässäkin suhteessa Neuvostoliitto ja eräät muut kommunistiset valtiot, joissa naisia on parlamentista yli neljäsosa. Tämä selviää parhaiten seuraavasta luettelosta, johon on koottu naisten prosentista osuutta edustuslaitoksissa koskevia tietoja eräistä maista: ²²)

Yhdysvallat (edustajainhuone, 1959)	3 %
» (senaatti, 1945)	—
Ranska (kansalliskokous, 1951)	3 %
Englanti (alahuone, 1947)	4 %
Norja (suurkäräjät, 1949)	4 %
Ruotsi (toinen kamari, 1948)	6 %
Länsi-Saksa (liittopäivät, 1953)	9 %
Suomi (eduskunta, 1958)	14 %
Neuvostoliitto (liittoneuvosto, 1958)	26 %
Itä-Saksa (kansankamari, 1957)	27 %

*

Norjassa on valtiosäännön määräyksen, että kansa käyttää lainsäädäntövaltaa »suurkäräjien kanssa», tulkittu oikeastaan merkitsevän, että edustuslaitoksen on oltava niin kokoonpantu, että se »parhaalla mahdollisella tavalla edustaa kansan erityisiä mielipiteitä ja intressejä». Parlamentin työmäärää ja palkkausta Englannissa tutkinut komitea päätyi samoin v. 1954 tutkimukseen, että alahuoneen olisi oltava »kansaa edustava» eikä vain joistakin ryhmistä lähtöisin oleva laitos ²³). Mutta näin ajatellen jätetään huomioon ottamatta, että lähes kaikkialla tilanne on tällä hetkellä aivan toisenlainen ja kehittymässä pikemminkin päinvastaiseen suuntaan.

Miksi sitten on näin? Ensiksikin voitaisiin esittää eräitä puhtaasti vaaliteknillisiä tekijöitä, jotka ovat omiaan sulkemaan jotkut yhteiskuntaryhmät parlamenttiedustuksen ulkopuolelle tai ainakin vähentämään niiden edustusta. Vaalikelpoisuusmääräyksetkin jo estävät joidenkin väestöryh-

mien pääsyn edustuslaitokseen, esim. ylimpien oikeusviranomaisten, puolustuslaitoksen vakinaisen henkilökunnan, joskus korkeimpien hallintomiesten ja pappien, jopa naistenkin. Ruotsissa ehdokkaiden on lisäksi asuttava siinä vaalipiirissä, jossa he asettuvat ehdokkaiksi, mistä johtuu mm. se, ettei Ruotsin valtiopäivillä nähdä niin runsaasti pääkaupungissa asuvia edustajia kuin meillä ²⁴).

Mutta vaikka mitään varsinaisia esteitä edustuslaitokseen pääsulle ei olisikaan, saattaa samanlainen vaikutus olla myös edustajille maksetun palkan suuruudella. Varsinkaan kaukana parlamentin kokoontumispaikasta asuvien ei kannata asettua ehdokkaaksi, ellei ammatti ole sellainen, että sen harjoittaminen voi kitkattomasti käydä päinsä poliittisen toiminnan ohellakin (asianajajat, toimittajat, toimitsijat), ja joskus asetetaan yksityiset asiat yhteisten edelle sen vuoksi, että parlamenttityö voi tuottaa suoranaista tappiotakin esim. liikemiehille. Liike-elämässä toimivien määrän lisääntyminen omassa eduskunnassamme saattaakin olla yhteydessä siihen, että heistä suuri osa on kotoisin Etelä-Suomesta ja että lisäksi yhden nimen ehdokaslistojen käytäntöönottaminen on aiheuttanut sen, että nyt vaalitaisteluun uhratut varat tulevat lähinnä ehdokkaan omaksi hyväksi.

Vaalijärjestelmä ei aina takaa täysin oikeudenmukaista paikkojen jakautumista eri puolueiden kesken. Enemmistövaalit ovat esim. Englannissa suuresti »vääristäneet» puolueiden välisiä voimasuhteita alahuoneessa siihen verrattuna, mitä ne olisivat olleet valitsijain suorittaman äänestyksen perusteella ²⁵). Silloin kun on kysymys luokkapolueista, jolloin niiden väliset sosiaaliset erot ovat selviä, tällaisella ilmiöllä saattaa olla näkyvä vaikutus edustuslaitoksen sosiaaliseen rakenteeseen. Enemmistövaaleihin liittyvä yhden ehdokkaan vaalipiirijärjestelmä taas merkitsee, ettei aina voida valita »omaa miestä», vaan että ehdokkaan valitseminen on usein kompromissin tulos. Lakimies tyydyttää varsinkin Yhdysvalloissa tällaisessa tapauksessa parhaiten vaatimukset, sillä asianajajana hän pystyy parhaiten vetoamaan suurempaan yleisöön. Suhteellista vaalitapaa käyttävissä maissa (Euroopan mannermaa) lakimiesten määrä sen sijaan jää pienemmäksi, ja naistenkin mahdollisuudet lisääntyvät ²⁶).

Selvimmän tulee poliittisten olojen vaikutus edustuslaitoksen sosiaaliseen rakenteeseen esille silloin, kun koko edustusjärjestelmä muuttuu. Näinhän kävi meillä 1906 eduskunnan uudistuksen tapahtuessa. Sivistyneistön muodostaman todellisen yläluokan valtakausi osoittautui tällöin päättyneeksi, sillä sittemmin edustajat on valittu paljon tasaisemmin eri yhteiskuntapiireistä.

Mutta yksikamarinenkin eduskuntamme on tähän asti ollut valittu melko suppeista yhteiskunnan kerrostumista. Valitsijoissamme on ollut havaittavissa samaa taipumusta kuin muissakin maissa äänestää itseään korkeammalla tasolla olevia ehdokkaita. Käsitys, että edustajaksi pyritään

valitsemaan samanlaisia henkilöitä kuin äänestäjät itse ovat, ei siis nykyoloissa pidä paikkaansa. Suurta »edustavuuden» määrää ei voida pitää täydellisen demokratian mittapuuna, sillä esim. alemmilla yhteiskunnankerroksilla on mahdollisuus yhtä hyvin saada äänensä kuuluville sellaisiakin edustajia valitessaan, jotka ovat heidän oman luokkansa yläpuolelta. Kansa haluaa poliittisiksi johtajiksi sellaisia henkilöitä, jotka täyttävät menestyneen henkilön vaatimukset ja joita sen vuoksi arvostetaan ²⁷⁾.

Demokraattisten periaatteiden ja instituutioiden hyväksymisestä huolimatta parlamentin ei välttämättä tarvitse olla »pienoiskuva koko kansasta». Parlamentti, joka uskollisesti kuvastaisi kansan sivistyksellisiä ja ammatillisia piirteitä, ei voisi tarjota kansalle sen tarvitsemaa johtoa. Lainsäätäjillä odotetaan olevan entistä enemmän eri aloilla hankittua sivistystä ja asiantuntemusta aikana, jolloin sosiaalisten ja taloudellisten probleemien tullessa teknillisemmiksi ja monitahoisemmiksi niiden riittävä tuntemus on yhä vaikeammin saavutettavissa ²⁸⁾. Kansanedustajan alkuaan sivutoimen luonteisesta tehtävästä on sen vuoksi tulossa yhä enemmän ammattipoliittikon toimi.

L Ä H D E V I I T T E E T

- 1) *Mosca, Gaetano*, The Ruling Class, New York 1939, s. 50.
- 2) *Rantala, Onni*, Konservatiivinen puolueyhdistys, Vammala 1956, s. 177; *Greve, Tim*, Nominasjon ved stortingsval, Bergen 1953, s. 56.
- 3) *Rantala*, s. 176; *Greve*, s. 56.
- 4) *Waris, Heikki*, Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, Helsinki 1948, ss. 177—188; *Nieminen, Armas*, Yhteiskuntaluokat, Oma Maa IV, Porvoo 1958, ss. 92—99.
- 5) *Rantala*, s. 25.
- 6) *Schauman, Henrik*, Sosialidemokraattisen puolueen eduskuntaedustuksen sosiaalinen kokoonpano, Valtiotieteellisen Yhdistyksen Vuosikirja 1942—1943, Helsinki 1943, s. 87.
- 7) *Rantala*, ss. 24—25. Kokoomuksen valitsijakunnasta kuului tämän mukaan ylimpään kerrostumaan 22, keskiluokkaan 26, talonpoikaisväestöön 27 ja työväestöön 27 %. Tutkimuksessa käytettiin Suomen Gallupin tavanmukaista luokitusta, jossa ylintä kerrosta vastaa »johtava henkinen työ», mutta molempiin luetaan osapuilleen samanlaisessa ammattiasemassa toimivat henkilöt.
- 8) Suomen virallinen tilasto VI: C : 102 V, Helsinki 1956, taulu 2; Suomen tilastollinen vuosikirja 1958, Helsinki 1958, taulu 20.
- 9) Edustajien valtiopäivätoimintaa koskevat luvut on laskettu eduskunnan kalenterin tietojen mukaan, ks. Eduskunnan kalenteri vuoden 1958 varsinaisilla valtiopäivillä, Helsinki 1958, ss. 111—115.
- 10) Äänioikeusiässä olevaa väestöä koskevat luvut on laskettu väestötilaston perusteella, ks. Suomen virallinen tilasto VI: C : 102 I, Helsinki 1956, taulut 2 ja 3.
- 11) Suomen virallinen tilasto XXIX: A : 26, Helsinki 1959, taulu 1.
- 12) *Allardt, Erik — Littunen, Yrjö*, Sosiologia, Porvoo 1958, s. 100.
- 13) Ks. esim. *Rantala*, ss. 171—172.

- 14) *Matthews, Donald R.*, The Social Background of Political Decisionmakers (Double-day Short Studies in Political Science), New York 1954, s. 30; *Binkley, Wilfred E.* — *Moos, Malcolm C.*, A Grammar of American Politics, toinen painos, New York 1952, s. 432.
- 15) *Williams, Philip*, Politics in Postwar France, London 1954, s. 206; *Gosnell, Harold F.*, Democracy, The Threshold of Freedom, New York 1948, s. 224.
- 16) *Matthews*, ss. 30—31; *Gross, Bertram M.*, The Legislative Struggle. A Study in Social Combat, New York 1953, s. 93.
- 17) *Ross, J. F. S.*, Elections and Electors. Studies in Democratic Representation, London 1955, ss. 434 ja 442; *Matthews*, s. 47; *Mathiot, Andre*, The British Political System, London 1958, s. 214. Vuonna 1955 valituista alahuoneen jäsenistä oli 98 eli 16 % työläisiä.
- 18) *Greve*, s. 54; Riksdagsarvoden. Betänkande med förslag avgivet av 1957 års riksdagsarvodeutredning, Norrköping 1958, ss. 23—24.
- 19) *Istestija*, 29. 3. 1958; Jahrbuch der Deutschen Demokratischen Republik 1957, Berlin 1957, s. 64. »Intelligentsian» osuutta Neuvostoliiton parlamentissa kuvannevat todenmukaisemmin edellisten vaalien numerot. Vuonna 1954 valitussa liittoneuvostossa oli tähän ryhmään kuuluvia 57 % ja koko korkeimmassa neuvostossa noin 60 % edustajista. Yli 40 % oli yksistään valtion virkamiehiä ja puolueen sekä ammattijärjestöjen toimihenkilöitä, kun taas varsinaisia työläisiä oli vain noin 10 %, kollektiivitulojen jäseniä vielä vähemmän. Myös edellisissä, vuoden 1950 vaaleissa parlamentin jäsenistö sai samanlaisen ammatillisen rakenteen. Ks. *Scott, Derek J. R.*, Russian Political Institutions, London 1958, ss. 98—99.
- 20) *Matthews*, s. 46; *Matthews, Donald R.*, United States Senators and the Class Structure, The Public Opinion Quarterly Vol. XVIII No. 1 (Spring 1954), ss. 12. *Ross*, ss. 411 ja 419; *Virchow, Martin*, Die Zusammensetzung der Bundestagsfraktionen, teoksessa *Hirsch-Weber, Wolfgang* — *Schütz, Klaus*, Wähler und Gewählte, Berlin 1957, ss. 358—390; *Istestija*, 29. 3. 1958.
- 21) *Mc Kinney, M.*, The Personnel of the 77th Congress, The American Political Science Review Vol. XXXVI No. 1 (March 1942), s. 68; *Binkley* — *Moos*, s. 432, *Ross*, s. 398; *Greve*, s. 51; Nordisk Kontakt, 1959 : 8, Stockholm 1959, s. 398; *Istestija*, 29. 3. 1958; Jahrbuch der Deutschen Demokratischen Republik 1957, s. 64; *Virchow*, ss. 357—389.
- 22) *Gosnell*, s. 73; *Mathiot*, s. 215; *Duverger, Maurice*, La Participation des femmes a la vie politique, Paris 1955, ss. 84—88; *Greve*, s. 49; *Istestija*, 29. 3. 1958; Jahrbuch der Deutschen Demokratischen Republik 1957, s. 64.
- 23) *Castberg, F.*, Norges statsforfatning I, Oslo 1947, s. 360; *Jennings, Sir Ivor*, Parliament, toinen painos, Cambridge 1957, s. 51.
- 24) *Malmgren, Robert*, Sveriges grundlagar och tillhörande författningar, seitsemäs painos, Stockholm 1957, s. 140.
- 25) *Ross*, ss. 455—456.
- 26) *Gosnell*, ss. 74, 226 ja 231.
- 27) *Matthews*, United States Senators and the Class Structure, s. 21.
- 28) *Bulmer-Thomas, Ivor*, The Party System in Great Britain, Bristol 1953, s. 291; *Beckett, Paul* — *Sunderland, Celeste*, Washington State's Lawmakers: Some Personnel Factors in Washington Legislature, The Western Political Quarterly Vol. X No. 1 (March 1957), s. 181.